

les 1 De ontmoeting

Ongeveer 7000 jaar geleden leefden er in Limburg groepen mensen die op verschillende manieren zorgden voor hun levensonderhoud. Sommige groepen hielden zich in leven met eetbare planten en vruchten en door te jagen op dieren. Dat waren de jager-verzamelaars. Zij trokken van plek naar plek. Zodra ergens niet meer genoeg eten te vinden was, trokken ze verder. Behalve jagers en verzamelaars leefden er ook groepen boeren. Zij hadden dieren tam gemaakt. Ze dronken melk van koeien en gebruikten de wol van schapen. Voor het vlees hielden ze varkens die ze konden slachten. Ze zaaiden zelf hun gewassen op akkers en ze woonden in huizen dichtbij hun akkers. Omdat boeren bezittingen hadden, moesten ze die kunnen beschermen. Bijvoorbeeld tegen jagers die hun dieren en voorraden probeerden te roven. Daarom hadden de boeren wapens. Als boeren en jagers met elkaar in contact kwamen, moesten ze kiezen: vechten of vriendschap sluiten.

les 2 Het ontstaan van landbouw

In de prehistorie leefden de mensen eerst alleen als jager-verzamelaars. Ze trokken van plek naar plek en bleven ergens zolang er voedsel te vinden was. Maar toen er te veel groepen mensen kwamen, was er niet genoeg voedsel meer voor iedereen. Toen gingen de mensen landbouw en veeteelt bedrijven. Omdat ze nu niet meer hoefden rond te zwerven, bouwden ze een huis. Ze bedachten manieren om het werk op het land makkelijker te maken (denk aan een eenvoudige ploeg) en ze ontdekten nieuwe materialen (brons en ijzer) waar ze gereedschappen en gebruiksvoorwerpen van maakten. Over bezittingen kregen ze soms ruzies. Bijvoorbeeld als de een meer had dan een ander. Om de vrede te bewaren, gaven de mensen elkaar geschenken. Deze eerste boeren leefden in het gebied waar nu Irak ligt.

les 3 De eerste steden

Rond het jaar 7000 voor Christus ontstonden de eerste steden, vooral in de buurt van grote rivieren. Daar was de grond vruchtbaar en er was water om de akkers te bevoeien. Dat leverde grote oogsten op, waar veel mensen van konden eten. Daardoor hoefde niet iedereen meer boer te zijn. Sommige mensen konden een ander beroep kiezen: bakker of koopman of priester. Voor het gemak gingen de mensen dichtbij elkaar wonen. Om de voedselvoorraden te beschermen, bouwden ze een muur om de stad en hadden ze een leger. Meestal was de koning legeraanvoerder. Hij was ook vaak opperpriester, want de stad was een middelpunt van de godsdienst. Priesters waren belangrijke mensen, want zij vertelden de mensen wat de goden verlangden. Veel inwoners in de stad waren slaven. Vaak waren dat gevangenen die na een oorlog waren meegenomen. Het leven in een stad was ingewikkelder dan in dorpen. Daarom hadden de mensen in de stad allerlei regels nodig.

les 4 Graven in het verleden

Archeologen doen opgravingen. Ze zoeken naar sporen uit het verleden. Ze onderzoeken hun vondsten nauwkeurig. Daaruit leren ze hoe de mensen vroeger geleefd hebben. Het is de enige manier waarop het kan. Want de prehistorie is de periode in de geschiedenis waarover we geen geschreven berichten hebben. Uit de botten die ze vinden, leren ze meer over de mensen en dieren die toen leefden. Aan het gereedschap kunnen ze zien hoe technisch de mensen waren en welke materialen ze kenden. Verkleuringen in de grond geven aan hoe ze huizen bouwden en hoe groot die waren. Archeologen kijken ook hoe primitieve volken leven. Indianen in de oerwouden van Zuid-Amerika leven soms nog zoals de mensen bij ons in de prehistorie. In ons land is de prehistorie afgelopen als de Romeinen hier komen wonen. Dat is ongeveer 2000 jaar geleden.

blok 1 Van jagers naar boeren

vragen

antwoorden

- les 1**
- 1 Als je let op de manier van leven en voor eten zorgen, kun je de mensen in de prehistorie indelen in twee groepen. Welke groepen zijn dat? 1
  - 2 Hadden de jagers een vaste woonplek? 2
  - 3 Hoe zorgden de jagers voor hun voedsel? 3
  - 4 Wanneer zochten de jagers een nieuwe woonplek? 4
  - 5 Waarvoor gebruikten de boeren de dieren? 5
  - 6 Wat deden boeren nog meer om genoeg te eten te hebben? 6
  - 7 Waarom woonden de boeren op een vaste plek? 7
  - 8 Wat gebeurde er als groepen met elkaar in contact kwamen? 8
- les 2**
- 9 Hoe zorgden de mensen aan het begin van de prehistorie voor hun voedsel? 9
  - 10 Waarom moesten de jagers andere manieren bedenken om genoeg te eten te hebben? 10
  - 11 Waarom gingen de mensen huizen bouwen? 11
  - 12 Wat vonden de boeren uit om de grond te bewerken? 12
  - 13 Welke nieuwe materialen ontdekten de boeren? 13
  - 14 Waarover kregen groepen mensen soms ruzie? 14
  - 15 Hoe zorgden ze ervoor dat er geen ruzie kwam? 15
  - 16 Waar leefden de eerste landbouwers? 16
- les 3**
- 17 Wanneer ontstonden de eerste steden? 17
  - 18 Op wat voor plekken ontstonden de eerste steden? 18
  - 19 Waarom juist op die plekken? Noem twee dingen. 19
  - 20 Waarom hoefde niet iedereen meer boer te zijn? 20
  - 21 Wat gingen de andere mensen dan doen? 21
  - 22 Wat deden de mensen in de stad om zich te beschermen? 22
  - 23 Welke functies had de koning in de stad? 23
  - 24 Waarom waren priesters belangrijke mensen in de stad? 24
  - 25 Waarom hadden de mensen in de steden allerlei regels nodig? 25
- les 4**
- 26 Waarom doen archeologen opgravingen? 26
  - 27 Wat leren archeologen uit de vondsten die ze doen? 27
  - 28 Wat leren archeologen uit de beenderen die ze vinden? 28
  - 29 Wat leren archeologen van het gereedschap dat ze vinden? 29
  - 30 Hoelang geleden is bij ons de prehistorie afgelopen? 30

blok 1 Van jagers naar boeren

vragen

antwoorden

- les 1**
- Als je let op de manier van leven en voor eten zorgen, kun je de mensen in de prehistorie indelen in twee groepen. Welke groepen zijn dat?
  - Hadden de jagers een vaste woonplek?
  - Hoe zorgden de jagers voor hun voedsel?
  - Wanneer zochten de jagers een nieuwe woonplek?
  - Waarvoor gebruikten de boeren de dieren?
  - Wat deden boeren nog meer om genoeg te eten te hebben?
  - Waarom woonden de boeren op een vaste plek?
  - Wat gebeurde er als groepen met elkaar in contact kwamen?
- les 2**
- Hoe zorgden de mensen aan het begin van de prehistorie voor hun voedsel?
  - Waarom moesten de jagers andere manieren bedenken om genoeg te eten te hebben?
  - Waarom gingen de mensen huizen bouwen?
  - Wat vonden de boeren uit om de grond te bewerken?
  - Welke nieuwe materialen ontdekten de boeren?
  - Waarover kregen groepen mensen soms ruzie?
  - Hoe zorgden ze ervoor dat er geen ruzie kwam?
- les 3**
- Waar leefden de eerste landbouwers?
  - Wanneer ontstonden de eerste steden?
  - Op wat voor plekken ontstonden de eerste steden?
  - Waarom juist op die plekken? Noem twee dingen.
  - Waarom hoefde niet iedereen meer boer te zijn?
  - Wat gingen de andere mensen dan doen?
  - Wat deden de mensen in de stad om zich te beschermen?
  - Welke functies had de koning in de stad?
  - Waarom waren priesters belangrijke mensen in de stad?
  - Waarom hadden de mensen in de steden allerlei regels nodig?
- les 4**
- Waarom doen archeologen opgravingen?
  - Wat leren archeologen uit de vondsten die ze doen?
  - Wat leren archeologen uit de beenderen die ze vinden?
  - Wat leren archeologen van het gereedschap dat ze vinden?
  - Hoelang geleden is bij ons de prehistorie afgelopen?
- les 1**
- Jager-verzamelaars en boeren.
  - Nee, zij trokken van plek naar plek.
  - Ze aten eetbare planten en vruchten en joegen op dieren.
  - Als ze ergens niet meer genoeg eten konden vinden.
  - Voor de melk, de wol en voor het vlees.
  - Ze zaaiden zelf hun gewassen op akkers.
  - Omdat ze akkers hadden.
  - Ze vochten of sloten vriendschap.
  - Ze waren jager-verzamelaars.
- les 2**
- Omdat er niet genoeg voedsel was voor iedereen.
  - Omdat ze niet meer hoefden te zwerven.
  - Een eenvoudige ploeg.
  - Brons en ijzer.
  - Over bezittingen.
  - Ze gaven elkaar geschenken.
  - In het gebied dat nu Irak heet.
  - Rond 7000 voor Christus.
  - Dichtbij grote rivieren.
  - Daar was de grond vruchtbaar en er was water om de akkers te bevoeien.
  - Er was veel meer eten dan alleen voor de mensen die het land bewerkten.
  - Ze werden koopman, of bakker, of priester.
  - Ze bouwden een muur om de stad en hadden een leger.
  - Hij was legeraanvoerder en opperpriester.
  - Ze vertelden de mensen wat de goden verlangden.
  - Het leven in de stad was veel ingewikkelder dan in de dorpen.
  - Ze zoeken naar sporen uit het verleden.
  - Hoe de mensen in die tijd geleefd hebben.
  - Ze leren meer over de mensen en dieren die toen leefden.
  - Hoe technisch de mensen waren en welke materialen ze kenden.
  - 2000 jaar geleden toen de Romeinen naar ons land kwamen.